

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В.В. ХИМИНЕЦЬ

Україна, м. Ужгород, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти

Глобалізація, трансформаційні процеси та неперервна інформаційна змінність обумовлюють включення людини в дуже складну систему суспільних взаємовідносин, вимагають від неї здатності до нестандартних і швидких рішень. Тільки інноваційна за своєю сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю, яка керується в житті власними знаннями і переконаннями.

Усе це вимагає глибокого наукового осмислення змісту, організаційних форм і методів діяльності сучасних шкіл і, насамперед, їх основи – професійної діяльності вчителя. Мова ведеться про формування нової освітньої політики України. Головним завданням освітньої політики держави є створення такої системи освіти, яка б: а) соціально, ментально і культурно відтворювала потреби суспільства і держави; б) органічно вписувалася в міжнародну систему освіти, відображаючи її загальнолюдські потреби та інтереси; в) формувала всебічно розвинену та соціально зрілу особистість. Загальновизнаною є істина: які ідеї, зміст і морально-етичні норми сповідуються і реалізуються сьогодні освітою, таким буде суспільство у недалекому майбутньому.

Суспільна потреба спонукає сучасну школу, її вчителів та педагогів-науковців до пошуку нових педагогічних ідей і технологій, до поширення і запровадження передового педагогічного досвіду.

Роль післядипломної освіти, як самостійної ланки освітнього психолого-педагогічного процесу, особливо зросла в умовах ринкових трансформацій українського суспільства. Зумовлено це тим, що державі в перехідний період потрібні висококваліфіковані, високоосвічені кадри для всіх ланок народногосподарського комплексу. Суспільству, в цьому контексті, потрібні вчителі, які б сприйняли ринкові умови, адаптувалися до них і працювали на рівні вимог часу. Саме тому сучасна система післядипломної освіти педагогічних кадрів має ґрунтуватися на концепції неперервної освіти, яка прийнята за стратегічну в цивілізованих країнах світу. Принцип «освіта упродовж всього життя» для вкрай урбанізованого суспільства набуває з кожним роком все більшого практичного звучання. Це пов'язано з тим, що професійна діяльність освітян ґрунтується на уже сформованих світогляді, структурах мислення, стереотипах дій, набутих у соціальному і особистому житті, які пораз негативно впливають на їх інноваційну діяльність. Тому основну роль підвищення кваліфікації слід відводити перебудові стереотипів діяльності і мислення педагогів, заміні негативних настанов та шаблонів.

Творчість, як прийнято вважати, завжди є виходом за межі узвичаєного, буденного, прагматичного, а часто навіть і корисного. Слід врахувати, що, перетворивши творчість на ціннісну домінанту, ми не просто заохочуємо учителя до її сприйняття, а в певній мірі зобов'язуємо його діяти як «усі» та «підтягнутися до інших». При цьому обмежуємо свободу самовиявлення, що є обов'язковою для процесу творчості, провокуємо відчуження суспільного і індивідуального, особистісного через неспроможність стовідсоткового оптимістичного прогнозування позитивного результату. Оскільки творча діяльність учителя виходить за межі узвичаєного, то вона не завжди позитивно сприймається педагогічним оточенням. Більше того, слід усвідомлювати, що наслідок творчої діяльності учителя не завжди однозначно прогнозований і дуже часто він є відтермінованим у часі. В той же час творчість учителя, і на цьому варто наголосити, завжди позитивно позначається на життєздійсненні його учнів, особливо їх творчого росту.

Наголошуючи на особливій ролі вчителя як носія нових знань, ретранслятора створеної попередніми поколіннями інформації, вихователя гуманістичних ідеалів громадянського суспільства, слід орієнтувати післядипломну освіту у русло гуманістично-громадянської спрямованості навчально-виховного процесу. Зумовлено це насамперед тим, що нинішня система освіти гранично раціоналізована і вербалізована і, як наслідок, із неї вихолощено ефектно-емоційну і позараз гуманістичну складові процесу навчання. Форми, методи, зміст освіти, зберігаючи традиційні для індустріального суспільства цілі, способи і засоби своєї реалізації, суперечать новим тенденціям, зорієнтованим на гуманістичні цілі громадянського суспільства. Це призводить до формування професійно компетентного, але бездуховного індивіда.

Національна доктрина розвитку освіти і Концепція національного виховання орієнтують післядипломну освіту на створення оптимальних умов для повноцінного фізичного, інтелектуального і духовного розвитку як учителів, так і молоді, яка здобуває освіту. Основні зусилля інститутів післядипломної педагогічної освіти традиційно рекомендується концентрувати на таких головних напрямках:

- підвищення фахової майстерності вчителів і керівників освітніх закладів;
- розширення інтелектуальної обізнаності учасників навчально-виховного процесу;
- оновлення і суттєве доповнення раніше отриманих знань психолого-педагогічного циклу;
- вивчення і впровадження нових технологій і методик організації педагогічної взаємодії;
- проведення науково-педагогічних досліджень, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду;

- реалізація у школах проективної, особистісно-зорієнтованої педагогіки, в якій учень є головним пріоритетом і цінністю;

- значну увагу сучасна психолого-педагогічна наука приділяє і питанню, яке умовно можна означити як "причини, наслідки і шляхи усунення конфліктів у сучасній школі".

Образно кажучи, освіта має вирішувати дві головні функції – готувати кадри для суспільства і людину до активного життя в глобалізованому суспільстві. Суть особистості в таких підходах визначається такими основними поняттями, як індивідуальність, творчість і гармонійність. Особистість має не лише сприяти подальшому прогресивному розвитку людського суспільства, а й сама прагнути до власного самовдосконалення, розвитку своїх потенційних творчих можливостей, власної конкурентоспроможності і внутрішньої гармонії. Головною метою інститутів післядипломної освіти слід вважати формування готовності вчителя і керівника школи до діяльності в умовах освітньої ситуації у регіоні, яка постійно змінюється й залежить від динаміки соціально-політичних, економічних і культурних процесів. Реалізація цього змісту змінює загальний напрям розвитку майстерності педагогічних кадрів – від соціальної технології до персонал-технології, від об'єкта технологічного впливу до його суб'єкта, підпорядковує педагогічну й управлінську діяльність принципів моделювання, реальним засобом реалізації якого стає розвивальний організаційно-діяльнісний підхід. Саме в цьому контексті набувають нового звучання інноваційні технології та інтерактивні методи навчання і виховання, якими сучасний вчитель має володіти досконало.

Таке трактування післядипломної освіти дає можливість стверджувати, що це – поліфункціональне, поліструктурне утворення, спрямоване на інтелектуальний розвиток учителя і школи. Воно характеризується складною організаційною і методичною структурою навчально-виховного процесу, на всіх рівнях якої головним об'єктом і суб'єктом виступає особистість учителя, котрий має свою індивідуальність, раніше сформовану психолого-педагогічну установку на сприйняття реально існуючого світу. Головним при цьому є не стільки вивчення нової інформації, скільки формування і розвиток наукового стилю пізнавальної діяльності.

Таке розуміння проблеми спонукає учасників післядипломної освіти до подолання усталених стереотипів, застарілих цінностей і підходів, пошуку нових ідей, створенню інтелектуальної бази для вчителів загальноосвітніх закладів. До них у першу чергу слід віднести формування розуміння таких понять, як духовність, гуманізм і демократичність у системі навчально-виховного процесу. Для досягнення цього навчально-виховний процес у системі підвищення кваліфікації має базуватися на об'єктивно існуючих загальних положеннях і принципах:

- духовні засади, в основі яких закладено поняття про гармонійне співіснування суспільства і розумно збудованого світу. Згідно з цим положенням освіта покликана формувати систему суспільних ідеалів, які скеровують життєтворчий процес у відповідності з законами навколишнього світу;

- гуманістичний і демократичний принцип, який передбачає розвиток здібностей, творчої потенції, волі особистості в ім'я життєздійснення;

- комунікативний принцип, що спрямований на розуміння себе і свого місця у глобалізованому суспільстві і вкрай урбанізованому природному середовищі;

- принцип системного аналізу власної навчально-пізнавальної діяльності, або самооцінки, який, враховуючи право вчителя обирати еталон індивідуального розвитку і становлення особистості як професіонала, спонукає його до рефлексії, аналізу проміжкових результатів діяльності.

Власне, ці положення і принципи визначають парадигму особистісно зорієнтованого післядипломного навчання, яке базується на вічних цінностях процесу пізнання і прагненні особистості до самовдосконалення, духовного і фізичного розвитку.

Під гуманізацією навчально-виховного процесу слід розуміти перехід від авторитарної педагогіки – педагогіки тиску на особистість, що заперечує загальногуманістичну цінність свободи як можливість самоактуалізації творчості, ігнорує проблему міжособистісних стосунків між учителем і учнем, до особистісно-орієнтованої педагогіки, яка абсолютного значення надає особистій свободі й умінню індивіда прогнозувати і контролювати свою діяльність, вчинки, особисте життя, утвердженню гуманних стосунків між учасниками педагогічної взаємодії.

Гуманізація освіти передбачає створення таких змісту, форм і методів навчання та виховання, які забезпечують ефективний розвиток спеціаліста з вищою освітою – його пізнавальних здібностей, особистих якостей, у першу чергу тих, за допомогою яких індивід може і хоче навчатися, особисто зацікавлений у тому, щоб ефективно сприймати навчальні й виховні впливи. Сучасна освіта має створювати умови для виховання людини демократичного світогляду, яка поважає права і свободи інших, культуру і традиції інших народів світу, орієнтується в реаліях і перспективах суспільного розвитку.

Післядипломну освіту необхідно концептуально орієнтувати на реалізацію ціннісно-культурологічної парадигми, відповідно до якої вчитель не виконавець, а творець навчально-виховного процесу. Тому головна мета післядипломної освіти впливає зі сполуки таких завдань:

- підвищення професійної кваліфікації педагогів зі спеціальною освітою;
- ознайомлення освітянського загалу з новітніми досягненнями методики навчання та виховання;
- поглиблення й розширення соціально-педагогічних, економічних і політичних знань щодо вчителів конкретних дисциплін;
- організація розробки стандартів освіти, підручників, методичних посібників, програм спеціальних і допоміжних дисциплін;
- організація та проведення науково-практичних конференцій і семінарів з проблем навчально-виховного процесу.

Визначальні принципи післядипломної освіти з погляду розвивального навчання – системність, неперервність, фундаментальність, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховної діяльності. При такому підході зміщуються акценти з процесу передачі

нормативного змісту післядипломної освіти в бік розвитку індивідуальних систем фахової підготовки. Це дозволяє реалізувати особистісно-гуманістичну позицію, системне бачення педагогічної реальності, орієнтацію в предметній галузі, знання сучасних педагогічних технологій, зарубіжного та інноваційного досвіду, формування креативних якостей, рефлексивної культури педагога.

У цьому контексті важливим є компетентнісний підхід до змісту післядипломної освіти. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти учні під час навчання в школі. Традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набуті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусується на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишається поза увагою. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Це вимагає від учителя змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. У першому випадку учитель відігравав роль «ретранслятора знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Змінюється й модель поведінки учня – від пасивного засвоєння знань до дослідницько-активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

Такі підходи до організації навчально-виховного процесу в системі післядипломної освіти створять необхідну основу для якісного вдосконалення організації і змісту науково-методичної роботи, підвищення кваліфікації освітянських кадрів, реалізації концепції розвивального навчання в системі розбудови і стратегічного розвитку національної школи у нових соціально-економічних умовах та створять умови для прискореного входження України до європейської спільноти.